

İSLÂM TARİH, SANAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMA MERKEZİ
IRCICA

*OSMANLI DÜNYASINDA
BİLİM VE EĞİTİM*

MİLLETLERARASI KONGRESİ
TEBLİĞLERİ

İstanbul 12-15 Nisan 1999

Derleyen
Hidayet Yavuz Nuhoglu

İSTANBUL, 2001

Osmanlı Tarihi Kaynak ve İncelemeleri Dizi
Seri No:7

İslâm Konferansı Teşkilâtı (İKT)
İslâm Tarih, Sanat ve Kültür
Araştırma Merkezi (IRCICA)

Adres:
Barbaros Bulvarı
Yıldız Sarayı, Seyir Köşkü
Beşiktaş

Posta Adresi:
P.K. 24, 80692 Beşiktaş – İstanbul – Türkiye

Tel: 0212 259 17 42
Fax: 0212 258 43 65
e-mail: ircica@superonline.com
web-site: <http://ircica.org>

Sayfa Düzeni ve Dizgi: Acar Tanlak
Kapak: Hatice Polat

PC/6 – 2001/5
ISBN= 92-9063-090-6 (takım için)
ISBN= 92-9063-093-8 (Türkçe edisyon için)

IRCICA KÜTÜPHANE KATALOG FİŞİ

Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim Milletlerarası Kongresi
(12-15 Nisan 1999: İstanbul)
Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim Milletlerarası Kongresi
Tebliğleri/Derleyen: Hidayet Yavuz Nuhoglu.- İstanbul: İslâm
Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 2001.
XXXVII, 761s.: res., fig.; 24 sm.- (Osmanlı Tarihi Kaynak ve
İncelemeleri Dizisi seri no: 7)
ISBN 92-9063 –093-8
1. Eğitim – Tarih- Türkiye- Osmanlı Dönemi 2. Bilim – Tarih
– Türkiye – Osmanlı Dönemi I. Nuhoglu, Hidayet Yavuz
(Derleyen) II. Osmanlı Dönemi Konu III. K.a.IV. (Seri)
370.9561

TARİHİ, TEŞKİLATI, TEŞRİFATI İLE OSMANLI MEHTERİ VE GÜNÜMÜZE YANSIMALAR

*T.Nejat ERALP**

TARİHTE MEHTER

Günümüz devletlerinde hemen hepsinin askerî bandoları ve bu bandoların icra ettikleri askerî musikisi vardır. Bunlar içerisinde marşlar, ezgiler ve orduya hitap eden bir çok parçalar mevcuttur. Günümüz askerî musikisinin temelini mehter'de aramak her halde yanlış olmayacaktır. Zira Türklerde askerî musiki'nin VIII.Yüzyıldan itibaren varolduğunu Orhon Kitabelerinden anlamaktayız. XI.Yüzyıla gelindiğinde Kaşgarlı Mahmud "Dîvân-ı Lüğât-it Türk" adlı eserinde Türklerin savaş öncesi ve savaş halinde davul ve boru çalmak suretiyle askerî musiki icra ettiklerini yazmaktadır. Bu gelenek zaman içerisinde kök salmış ve Türk devletlerinde gerek mehter ve gerekse askerî musiki ordu-devlet anlayışının belirgin bir özelliği olarak devam edegelmiştir. Hatta öylesineki devletin bağımsızlık sembolü olan bayrak ve tuğ'un yanına mehter'de katılmıştır.

Bugün incelediğimiz kaynak eserlerde mehterin teşkilâtı konusunda kesin bilgiler verilmemekle beraber minyatürlü elyazması eserlerden ve anlatımlardan edindiğimiz bilgilere göre mehterin ciddi bir teşkilâtlanmaya tabi tutulduğunu görmekteyiz. Önceleri davul ve boru ile vurulan nevbet XI.Yüzyılda kös ve zillerin katılması ve XII.Yüzyılda nây-ı türkî adı verilen Türk borusunun enstrümanlar grubuna alınmasıyla günümüzdekine yakın bir şekilde ortaya çıkarmıştır.

Teşkilat ve enstrümanların gelişimine paralel olarak mehter müziği de bir evrim geçirmiştir. Toplumun yapısına ve göreneklerine uygun olarak bir askerî müzik şeklinde ortaya çıkan mehter müziği, Türk toplumunun fikir hayatında, teşkilât ve teşrifatında, din ve dünya görüşünde kültür alış veriş nedeniyle oluşan değişimler sonucunda belirli özellikleri olan bir sanat musikisi haline dönüşmüştür. Bilhassa XV. Ve XVI. Yüzyıllardan itibaren müzik ustası kişilerin eser, icra ve enstrümanlar alanında yaptıkları çalışmaların günümüzde bilinen mehter müziğinin, doğuşunda büyük katkısı olmuştur. Hekimbaşı Abdülaziz efendi, Zurnazen Ahmed Çelebi, Ali Ufkî, Kutb-ı Nâyî Osman Dede bu ustaların en önde gelenleridir. Türk müzik

* M.S.Ü. - İstanbul

tarikhinde başlı başına bir bölüm olan mehter musikisi, asırlarca Türk ordusunun her yürüyüşünde ön safta bulunmuş, girdiği her yere girmiş ve en kutsal duygularla bir toplumun ruhunu beslemeyi başarmıştır. Din, devlet, özgürlük, birlik ve beraberlik gibi kavramların nevbet başlangıcından, Gülbank'ın sonuna kadar en geniş anlamda yerleşmesini amaçlayan mehter kelime anlamı olarak çeşitli eserlerde, çeşitli şekilde manalandırılmıştır: Muzikacı, çadircı, kavas gibi. Burada alınması gereken anlam ise “**Mehterân-ı Tabl'u Alem**”e yani çalıcı mehterlere uygunluğu nedeniyle “**Muzikacı**” deyimidir.

Mehterin Osmanlı devlet teşkilâtına girişi ve kuruluşu hakkında hemen, hemen bütün kaynaklar aralarında küçük bazı ayrıntılar olmakla beraber aynı görüşte birleşmişlerdir. Bu görüşe göre, 1281 yılında Aşiret beyi olan Osman Bey 1284 de Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı II. Gıyasüddin Mes'ud tarafından Beylik Fermanı ile mükâfatlandırılmış 1289'da da Anadolu Selçuklu Devletinin uç beyi olmuştur. İşte Osmanlı mehteri de bu fermanla beraber ortaya çıkmıştır. Zira II. Gıyasüddin Mes'ud bu fermanla birlikte Osman Bey'e tuğ, tabl ve nakkâre de göndermiştir.

Bu olayı zamanımıza aktaran en önemli kaynak olan Feridun Bey'in Münşâât-ı Feridun adlı eserinde belirtildiğine göre bir ikinci vakti Sultanın elçisini ve gönderdiği ferman ve hediyeleri ayakta karşılayan Osman Bey Beyliğini kutlayıp ilan eden ilk mehter nevbetini de ayakta dinlemiştir.

Osman Bey'in mehteri ayakta dinlemesi olayı Fâtih'e kadar geçen Osmanlı Hükümdarları tarafından bir gelenek olarak kabul edilmiş ve hükümdar kapısında vurulan nevbetleri padişahlar ayakta dinlemişlerdir. Bir yanda bağımsızlık veren Selçuklu Sultanına, diğer yanda da dinî bir anlam taşıyan Gülbank'a karşı saygı niteliğini taşıyan bu gelenek lüzumsuz olduğu gerekçesiyle Fatih tarafından kaldırılmıştır. Bununla beraber mehterin teşkilât olarak büyük bir ilerleme kaydettiği devir de yine Fatih devri olmuştur. Doğunun büyük musikîşinaslarından Abdülkadir Meragi'nin oğlu Abdülaziz Efendi Fatih adına bir musikî eseri yazmış, İstanbul'da Batı Rönesansı doğrultusunda gelişen san'at hareketlerine müzik alanında bir yenilik sayılabilecek Demirkapı nevbethanesi'nin açılışı ve çalışmaları da katılmıştır. Evliya Çelebiden öğrendiğimize göre bu nevbethane ile şehrin diğer belirli yerlerinde yatsı ve seher nevbeti vurulması kanunu da Fatih tarafından konulmuştur. Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) ise zafer sonrası kurulan divanlarda ve bayram divanlarında da nevbet vurdurmuş ve böylece nevbetin resmi niteliğini ortaya çıkarmıştır.

XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda padişahlar, devletin kuruluşuyla birlikte hayat bulan bu kurumu sürekli değişikliklerle aynen yaşatmışlardır. mehterhane-i hakani ve mehterhane-i hümâyun, nevbetleri ile bir ihtişam ve bağımsızlık sembolü olarak varlığını sürdürmüş, bunun yanısıra askerî ve idarî mekanizmayı yürüten devlet ileri gelenleri de kuruluşları içinde rütbelerine göre katları olan, kanunname ve emirnamelerle sınırlı mehterhaneler kurmuşlardır.

Muhtemelen Kanunî Sultan Süleyman zamanında düzenlenen bu kanunnamelerle askerî ve idarî yönetim bölümlerinde vezir ve eşidi rütbelere daha üst rütbelere mehter kurma hakkı verilmiştir. Bunun sonucu olarak Osmanlı kara ordusunun bir kuruluşu olan mehterin Deniz Kuvvetlerinde de kurulması olanağı ortaya çıkmıştır. Kubbe Veziri olan Kapdan Paşalar ve Kapdan-ı Derya'lar kendi teşkilâtları içerisinde mehterler kurmuşlar gemilerin sefere çıkışlarında, hücum anında ve zaferlerden sonra gemilerde nevbet vurdurmuşlardır. Celâlzâde'nin Tabakât-ül Memâlik ve Derecât-ül Mesâlik adlı eserinden öğrendiğimize göre Rodos seferi sırasında nevbet-i Osmani vurulmuş ve Kapdan-ı Derya Barbaros Hayreddin Paşa 1538 de Preveze savaşına başlama emri verirken nevbet vurdurarak sancak açtırmıştır.

Mehter, teşkilât ve kuruluşundaki bu değişimlere paralel olarak müzik ve icra yönünden de birçok gelişmeler göstermiştir. Toplumun sanat ve kültür alanındaki yenilenmeleri müzik dalını da etkilemiştir. XVII. Yüzyılda sarayın musiki öğretmeni Hanende Recep Çelebi, Zurnazenbaşı İbrahim Ağa, Eyyubî Mehmed Çelebi, aynı zamanda tarihçi olan Solakzade Mehmed Hemdemi XVIII. Yüzyılda devrinin büyük musiki ustalarından olan Sultan III. Selim (1789-1807) in musiki çalışmaları ve yaptıkları besteler mehter müziğinin yenilenmesinde ve repertuarın gelişip genişlemesinde belli başlı faktörler olmuşlardır.

Sultan II. Mahmut devri (1808-1839) Osmanlı İmparatorluğunda Batılı anlamdaki köklü ıslahatları getirirken ne yazık ki aynı zamanda köklü bir geleneğin, kuruluşun zayıflamasına ve hattâ ortadan kalkmasına neden olmuştur. 1826 da Yeniçeri Ocağı söndürülünce Yeniçeriliği hatırlatan ve yansıtan herşeye karşı bir saldırı dönemi başlatılmıştır. Dinsel yönden dokunulmazlığı bulunan mezarlara ve mezartaşlarına bile yeniçerilere ait oldukları gerekçesiyle saldırılmış, Yeniçeri mehterlerin mezarları ve mezar kitabeleri yok edilmiş, temeli Yeniçerilere dayanan mehter de bu dönemde eski itibarı yitirilerek yok olma ortamına getirilmiştir.

Saray ve çevresinde yanlış bir tutumla “Frenk usulü musiki temâşası” yayılırken II. Mahmut’ta bu batının kötü kopyacısı düşünceye olanak tanır bir biçimde mehteri ihmal ederek batıdaki örneklerine uygun bir “bando” kurulmasını istemiştir. Nihayet Padişahın bu isteğine uygun olarak yapılan hazırlıklar tamamlanmış kurulan ilk Osmanlı bandosu’nun başına önce Fransız Manguel, sonra da 1828 de İtalyan Giuseppe Donizetti –önce rütbesi albay iken sonra generalliğe terfi ettirilmiş ve askerî bandolar tarihine Donizetti Paşa adıyla geçmiştir.- getirilmiş ve 1831 yılında Muzika-i Hümayûn’un resmen faaliyete geçirilmesiyle 500 yıllık geçmişi bulunan mehterin tarihinde karanlık devir başlamıştır.

Mehter’in sessiz ve kendi kaderine terkedilmiş durumu XX.yüzyılın başlarına kadar devam etti. 1908 yılında 2.Meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte ülkede ve özellikle orduda birtakım reorganizasyon çalışmaları yürütülürken diğer yanda toplumu tarihin zenginliğiyle bütünleştirerek aktif hale getirebilmek için çareler aranmaya başlandı. Sadrazam Mahmud Şevket Paşa “Osmanlı Teşkilat ve Kıyafet-i Askerîyesi” adlı eserini yazıyor ve 3 ciltlik bu eserde başlangıcından itibaren Osmanlı Tarihini, Devlet Teşkilatını devrine göre bir yenilik olan renklendirilmiş çizimlerle ortaya koyuyordu. Diğer yanda Ahmed Cevad Bey’in “Tarih-i Askerî-i Osmani” adlı eseri, Ahmed Rasim Bey’in “Osmanlı Tarihi” adlı eseri toplumu geçmişle bütünleştirici ve kahramanlık ruhunu canlandırıcı eserler arasında sayılabilir. Toplumsal bilinci canlandırma çabaları bunlarla da kalmadı. Harb okulu öğretmenlerinden Ferik (Korgeneral) Ahmed Muhtar Paşa Müze-i Askerî-i Hümayun’un müdürlüğüne getiriliyor, burada bir taraftan Türk Askerî Tarihinin belgeleri sergilenirken bir taraftan da mehter yeniden canlandırılmaya çalışılıyordu.

Müze-i Askerî-i Humayun’un ilk müdürü olan Ahmed Muhtar Paşa, müzisyen Celal Esad Arseven ile birlikte mehteri yeniden canlandırma çabalarına girişmişti. Çeşitli kaynaklardaki mehtere ait kuruluş, kıyafet ve icra bilgilerinden yararlanılmış ve binbir güçlükle bir mehter Takımı kurulmuş ve ilk konserini de 1911 yılında Celal Esad Arseven başkanlığında Tepebaşı gazinosunda vermişti. 1914 yılında ise mehterhane-i Hakani Ahmed Muhtar Paşa’nın yönetiminde resmen kurulmuş ve mehterbaşılığa da Eyyubî Ali Rıza Şengel getirilmişti. Böylece mehterin tarihindeki 88 yıllık ilk sessizlik devri sona ermiş oldu. Ahmed Muhtar Paşa bu dönemde yalnız mehteri kurmakla kalmamış grubun yanısıra birde temsili yeniçeri birliği de kurmuştu.

1917 yılında zamanın Harbiye Nazırı Enver Paşa kişisel gayretlerle yaşatılmaya çalışılan mehteri aslına uygun bir şekilde ordu bünyesinde teşkilâtlandırmayı ve devletin maddi olanakları ile daha verimli bir duruma getirmeyi planlamıştır. Bu nedenle orduda kurulacak mehterler için bir emir (Ordu-yu Humâyûnda Mehter Takımlarının Teşkiline Dair Ta'limât-nâne- Der Sa'âdet- Matba'a-i Askerîye 1333 "1917") ve yönerge yayımlanmıştır. Fakat ne var ki bu dönem de 1918 Mondros Mütarekesi ve onu izleyen yıllardaki buhranlar yüzünden yedi yıllık bir ömürle sona ermiştir. Bundan sonra mehter Cumhuriyet Devrine kadar çok zayıf bir icra gücü ile sadece bir şekil olarak Askerî Müze'de varlığını sürdürmüştür.

Ahmed Muhtar Paşa'nın gayretleri ile Askerî Müze'de yaşatılmaya çalışılan mehter, Cumhuriyet Devrinde de aynı durumu korumuştur. Ancak bir yanda ilgisizlik, diğer yanda maddi yoksunluk zaten varlık, yokluk arası bir yaşama kavgası veren mehteri etkisiz ve silik bir duruma getirmiştir.

1935 yılında Milli Müdafaa Vekili Zekâi (Apaydın) bey "Aslına nazaran kifayetsizlik" gerekçesi ile mehterin çalışmalarını tamamen durdurarak teşkilâtı kapatmıştır. Batı'da devletler, modern bandoların yanında ilk kuruluşlarını aslına uygun bir biçimde yaşatmak için çaba sarfederken bizdeki bu uygulamanın doğruluğu, ıslah ve ihya kararının alınıp alınmayacağı hakkında bir tartışma bile açılmamıştır.

Bu tarihten sonra mehter dağılmıştır. Bir kısım mehterân mehter başı Hasan Tahsin (Parsadan) bey'in çevresinde toplanarak mehterin yaşaması gerektiği görüşünü savunmuşlar ve mehterin yeniden kurulması için mücadeleye hazırlanmışlardır. Fakat ne onların ısrarlı başvuruları, ne Besim Atalay'ın mehter konusunu Büyük Millet Meclisi'ne kadar götürerek bir lâyiha ile yeniden kurulmasını teklif etmesi bir sonuç vermemiş ve kösler, davullar bir kere daha susmuştur.

GÜNÜMÜZDE MEHTER

1952 yılında şimdiki İngiltere Kraliçesi Elisabeth II. in babası VI. George'un ölümü nedeniyle düzenlenen cenaze törenine Türkiye'den Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Genelkurmay Başkanı Org. Nuri Yamut katılmışlardır.

Cumhurbaşkanı Bayar, törene tarihî kıyafeti ve enstrümanları ile tarihî müziğini icra ederek katılan İskoç gayda takımına gösterilen ilgiyi görmüştür.

Bunun üzerine kapatılışının akisleri hala devam eden mehterin yeniden kurulması için Genelkurmay Başkanına gerekli direktifi vermiştir.

1952 yılı bugün çalışmalarını aralıksız olarak sürdüren günümüz mehterinin kuruluş yılı olmuştur. Genelkurmay II. Başkanı Org. Nureddin AKNOZ'un emir ve direktifleri ile o zaman ki Askerî Müze Müdürü Gnl. Nazım Ertan ve mehterbaşı Darbukacı adıyla anılan Hasan Tahsin Parsadan'ın gayretli ve titiz çalışmaları mehteri yeniden gün ışığına çıkarmıştır. Çalışmaları ve kuruluşu, Genelkurmay Başkanlığınca hazırlanan askerî mehter yönergesi ile bir esasa başlanmış, eski mehterlerin yardımcıları ile müzik Repertuarı yeniden düzenlenmiş ve yeni bestelerle zenginleştirilmiştir.

2 Mart 1952 de kurulumda üç katlı olan Askerî Müze mehter Takımı, 1953 de altı katlı, 1968'de de bugünü dokuz katlı durumuna getirilmiştir.

Askerî Müze'nin ilk Müdürü Ahmed Muhtar Paşa'dan beri Askerî Müze'nin Tarihi müzik Bölümünü oluşturan mehter; bugün de sürekli ve titiz bir araştırma, çalışma içerisinde bulunmakta ve gerek yurt içinde, gerekse yurt dışında ilgiyle, takdirle izlenen bir Tarihi müzik Topluluğu niteliğini devam ettirmektedir.

Mehterin Cumhuriyet Dönemi'ne yansımaları bu şekilde kısaca izah ettikten sonra şunu belirtmekte büyük yarar vardır. Bir defa esas itibarıyla şunu unutmamak gerekir. mehter Türk Askerî Tarihi'nin bir parçasıdır. Osmanlı döneminde her ne kadar özellikle gerileme ve dağılma tarihlerinde İnce mehter, Esnaf mehteri gibi bir takım başıbozuk ve hiçbir teşkilâta uymayan kuruluşlar ortaya çıkmışsa da bunları mehter diye nitelendirmek son derece yanlıştır. Bunlar zaman zaman halk düğünlerinde, halk eğlencelerinde müzik icra etmeye çalışmışlarsada mehter müziğinin sanatsal yönüyle asla yarışamamışlardır.

Neyazık ki Cumhuriyet döneminde de bu tür uygulamalara rastlanmış ve halende rastlanmaktadır. 1952 yılında töresine uygun olarak Genel Kurmay Başkanlığı bünyesinde Askerî Müze'de kurulduğunu belirttiğimiz mehter'in yanısıra İnegöl mehteri, Bursa mehteri, Eskişehir mehteri ve hattâ İstanbul Selimiye İlkokulunda kurulan çocuk mehteri diyebileceğimiz mehter takımları kurulmuştur. 1980 sonrası bir Başbakanlık genelgesi ile bu mehterler kapatılmışlar ise de daha sonraları nereden kaynaklandığı bilinmeyen bir takım görüşlerle yeni mehter takımları kurulmaya çalışılmıştır. Zaman zaman bunları televizyonlarda çeşitli etkinliklerde bütün olumsuz yönleriyle ve

geleneksel mehter disiplininin uzak giyim, kuşam ve müzik icralarıyla görmek mümkündür. Bu takımlarda rol alan personelin genelde bir musikiye yakın olmakla beraber disiplinli bir eğitim görmedikleri ve hattâ konser verilmesi istenildiği zaman çeşitli görevlerden toplandıkları bilinmektedir.

Mehterin, tarihî yücelik ve şanına uygun bir biçimde gelişmesi için Askerî Müze’de çalışmalar 1976 yılında başlatılmış ve Türk musikisi Konservatuarı Müdürü Sayın Selahaddin İçli, Öğretim Üyeleri Sayın Haydar Sanal ve Sayın Cahit Atasoy ile temas kurulmuş ve mehter Başlılık dahil bazı kadroların mutlaka konservatuar mezunu elemanlarca doldurulması kararlaştırılmıştır. Buna ilaveten mehter yönergesi yeniden ele alınmış ve hizmetiçi eğitim yapan bir mehter Danışma ve Araştırma Kurulu oluşturulmuştur. Bu kurulun kuruluşunda ki esas amaç ise gelecekte Türk musikisi içerisinde askerî musikiyi ve mehteri başlıbaşına bir müzik ekolü haline getirmektir.

MEHTERDE TEŞKİLAT VE TEŞRİFAT

Mehter Osmanlılarda teşkilât olarak “Emir-i Alem” adı verilen yüksek rütbeli bir memurla, saraya ve padişaha bağlı resmi bir devlet kuruluşu niteliğini taşımıştır. Önceleri yalnız hükümdar kapısında nevbet vuran bu kuruluş, sonraları ve muhtemelen Kanunî Sultan Süleyman’dan sonra devlet teşkilâtının vezirlik ve eşidi rütbelerle yönetilen bölümlerinde de kurulmuştur. Vezir-i Azam, Kubbe Vezirleri, Defterdar, Reisülküttab, Beylerbeyi, Sancak Beyleri kanunnamelerle bir esasa bağlı olarak mehterhane çaldırarak hakkına sahip olmuşlardır. Bu mehterlerin kat sayıları ve kuruluşları ise Vezirin devlet protokolündeki yerine ve rütbesine göre yine kanunnamelerde belirlenmiştir. En büyük mehter olmak üstünlüğü de Padişah mehterine ait olmuş ve XVII. Yüzyılda oniki kat’a çıkarılmıştır. Böylece resmi devlet mehteri iki bölüme ayrılmış, saraya ait olana “Mehterân-ı Tabl’u Alem-i Hassa” diğerine de “Mehterân-ı Tabl’u Alem” adı verilmiştir.

Bir de bunlardan başka savaş, zafer, sultan düğünü, şehzadelerin sünnet düğünü için yapılan büyük törenlerde padişahın huzurunda geçit resmi’nde bulunan esnafın önünde giden Esnaf mehterleri vardır. Esnaf Loncaları tarafından o günkü törene katılmak ve olayı kutlamak amacıyla derleme olarak kurulmuş olan bu mehterler resmi mehterlerin dışında kalmışlardır. Bunlar aynı zamanda mehterbaşı olan Esnafbaşı’ların izniyle zaman zaman halk tarafından tertiplenen düğün dernek gibi genel ve özel eğlencelere katılmışlar ve eğlence musikisi icra etmişlerdir.

Bir padişah mehterhanesi “Mehterhane-i Tabl’u Alem-i Hassa” yönetim yönünden incelenecek olursa yönetici ve yönetim bölümleri olarak aşağıdaki şekilde kurulmuş olduğu görülür:

EMİR-İ ALEM			
MEHTERBAŞI AĞA		BAŞ MEHTER AĞA	
ZURNAZENBAŞI AĞA VE ZURNAZEN BL.	BORUZENBAŞI AĞA VE BORUZEN BL.	NAKKÂREZENBAŞI AĞA VE NAKKÂREZEN BL.	ZİLZENBAŞI AĞA VE ZELZEN BL.
TABLZENBAŞI AĞA VE TABLZEN BL.	KÖSZENBAŞI AĞA VE KÖSZEN BL.	İÇ OĞLAN BAŞÇAVUŞU VE CENGÂNİLER	
ALEMDÂRÂN BÖLÜĞÜ Sancaktarlar		ŞAKIRDÂN BÖLÜĞÜ Öğrenciler	

EMİR-İ ALEM

Saray protokolünde Yeniçeri Ağasından sonra gelen ve mehterlerin her türlü yönetim ve denetimlerinden sorumlu olan kişidir.

MEHTERBAŞI AĞA

Emir-i Alem’e karşı sorumlu olan mehterbaşı Ağa, mehterin en yüksek rütbeli subayıdır. Aynı zamanda Zurnazen bölümünün de başı (Zurnazenbaşı Ağa) olup müzik ve icra şefi görevini yürütür.

BAŞ MEHTER AĞA

Bir görevi de Tablzen Bölüğünü yönetmek olan Baş mehter Ağa mehterin ikinci yüksek rütbeli subayıdır. müzik yönünden mehterbaşı Ağa’ya yönetim yönünden ise Emir-i Alem’e bağlıdır.

ZURNAZEN BÖLÜĞÜ

Zurna çalanların bölümüdür. Başlarında aynı zamanda mehterbaşı Ağa göreviyle de yükümlü bulunan Zurnazenbaşı Ağa bulunur.

BORUZEN BÖLÜĞÜ

Nefirîyân Bölüğü de denilen bu grup boru çalanlardan kurulmuştur. Başlarında subay rütbesinde boruzen Başî Ağa bulunmaktadır.

NAKKAAREZEN BÖLÜĞÜ

Nakkaare adı verilen ritim sazları çalanların meydana getirdiği bir bölüktür. Başlarında yine subay rütbesinde Nakkaarezen Başî Ağa vardır.

ZILZEN BÖLÜĞÜ

Zenççiyân Bölüğü adı da verilen bu bölüğü zil çalanlar meydana getirmişlerdir. Başlarında subay rütbesinde olan Zilzen Başî Ağa bulunmaktadır.

TABLZEN BÖLÜĞÜ

Tabbâlfîn Bölüğü de denilen bu bölüğü davul çalanlar meydana getirmişlerdir. Başlarında Baş mehter Ağa'lık görevini de yürüten Tablzen Başî Ağa bulunur.

KÖSZEN BÖLÜĞÜ

Kös çalanların bölüğüdür. Başlarında Köszen Başî Ağa veya başka bir deyimle Ser Kûs-î Ağa bulunur ve subay rütbesindedir. Köszen Bölüğü önceleri yalnızca Hassa mehterleri ile Vezir-i Azam ve Serdâr-ı Ekrem mehterlerinde kurulmuştur. III.Selim'den sonra ise genelleştirilerek padişah mehterinin bir özelliği olmaktan çıkmıştır.

ALEMDÂRÂN BÖLÜĞÜ

Sancak ve bayrakları taşıyanlardan oluşan bölüktür.

ŞAKİRDÂN BÖLÜĞÜ

Bir İç Oğlan Başçavuşu'nun yönetiminde Cevgân adı verilen çingiraklı âsâları taşıyan çavşlardır. mehterin okuyucu grubunu oluşturan bu genç personelin hepsi subay sınıfına dahil edilmişlerdir. XVIII. Yüzyıl sonlarında kurulan bu sınıfın mevcudu dokuz kişidir.

MEHTER KIYAFETLERİ

Mehterde görev alan kişilerin kıyafetleri hakkında kesin ve detaylı bilgiler olmamakla beraber çeşitli kaynaklardaki minyatür, resim ve bilgilerden yararlanılarak mehter Kıyafetleri konusunu aydınlatmak mümkün olmuştur. Bugün Topkapı Sarayı Minyatürlü el yazmaları koleksiyonunda bulunan Surnâme-i Vehbî Minyatürleri, Hünernâme Minyatürleri ve Mahmut Şevket Paşa'nın Osmanlı Teşkilât ve Kıyafet-i Askerîyesi adlı eseri ile Arîfi Paşa'nın Mecmua-i Tesâvir-i Osmaniye (Arifi Paşa Albümü) adlı eseri bu konudaki başlıca kaynaklardır.

Elde edilen bilgilere göre mehter Kıyafetlerini iki bölümde incelemek mümkündür:

1- SUBAY KIYAFETLERİ

mehter Başî Ağa, Baş mehter Ağa, Sazbaşî Ağalar ve Cevgânilerin giymek hakkına sahip oldukları kıyafettir. Bu kıyafette:

Başta: Türban sarılı, al renkte Destâr Kavuk

Sırt'ta: Üst'lük; Al renkli kaput veya aynı renkte çuha biniş. Alt'lık; Sarı renkte içlik, belde dolama kuşak ve onun altında bacadta Al çuha çakşır.

Ayakta: Sarı renkte yemeni

2- ER KIYAFETLERİ

mehterdeki subay kadrosunun dışında kalan personelin giydikleri kıyafettir. Bu kıyafette ise:

Başta: Türban sarılı yeşil, mor, lacivert veya siyah renkte Destâr Kavuk.

Sırt'ta: Üst'lük; Kavuk rengine uygun yeşil, mor, lacivert veya siyah renkte çuha biniş. Alt'lık; Biniş rengine uygun renkte içlik, belde dolama kuşak ve onun altında bacadta Al renkte çuha veya bezden yapılmış çakşır.

Ayakta: Kırmızı renkte yemeni.

MEHTER SAZLARI

Mehter sazları, mehterin tarihçesinden de anlaşılacağı gibi çeşitli asırlarda çeşitli değişikliklere uğramıştır. Ana sazlar olan zurna, davul ve nakkâre'ye ilave olarak yeni sazlarda mehter sazları arasına girmiştir.

Mehterin kuruluşundan itibaren geçirdiği evrimin incelenmesi başlıbaşına bir inceleme konusu olan mehter Sazları XIX. Yüzyılın başlarında aşağıda sınıflandırıldığı şekli almıştır. Buna göre:

MEHTER SAZLARI

NEFESLİ SAZLAR	VURMA SAZLAR	ZİLLER- ÇİNGIRAKLAR
-ZURNA -BORU (NEFİR) -MEHTER DÜDÜĞÜ -KLARNET	-DAVUL -NAKKÂRE -KÖS -DEF	-ZİL -CEVGÂN

NEFESLİ SAZLAR:

ZURNA: mehterin baş sazi sayılabilecek olan zurnanın surna veya surnay olarak adlandırıldığı da görülür. Ağız kısmından uca doğru genişleyen bir boru şeklindedir. Üstünde yedi, altında ise bir delik vardır. Kaba zurna ve cura zurna olmak üzere iki çeşidi vardır. mehterde kullanılan uzunluğu fazla ve sesi kalın olan kaba zurnadır. Cura zurna genellikle tek davulla çalınır ve mehter müziği için, ince ses çıkarması nedeniyle geçerli değildir.

BORU: Diğer bir adı da nefir olan boru da mehterin nefesli sazlarındandır. Bir rivayete göre Alpaslan tarafından icad edildiği söylenen boruya XII. Yüzyılda Nây-ı Türkî denilmektedir. Önceleri tunçtan Osmanlılar devrinde ise pirinç'ten yapılan borular deliksiz ve perdesizdir. Ağızlıktan itibaren iki kavrim yaparak uçta genişleyip açılır. Bugün kullanılmakta olan perdeli saz -trompet- XX. Yüzyılda mehter sazları arasına girmiştir. mehter müziğini boru ile çalabilecek elemanların temin edilememesi ve mehterde de teşkilât olarak bir eksiklik bulunması bu sazın kullanılmasını zorunlu kılmıştır.

MEHTER DÜDÜĞÜ: Bugün şekli ve yapısı hakkında bir bilgimiz bulunmayan bu saz hakkında bazı kaynaklarda isim olarak bahis vardır. Yalnızca mehter sazendelerinin musiki meşkettiklerini bilmekteyiz.

KLARNET: Türk fasıl musikisinin sazlarından biri olan klarnet 1917 de Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın bir talimatname ile kurmak istediği mehter Takımlarında saz kadrosuna alınmıştır. Fakat mehterde uygulaması hemen hemen hiç olmamış ve kaldırılmıştır.

VURMA SAZLAR:

DAVUL: Gerek Türklerin ve gerekse vurma sazların en eskilerinden olan davul'a köpürge, küvrüg ve Tabl adlarında verilmiştir. Yapı olarak davul silindir şeklinde tahta bir kasnak, kasnağın her iki tarafına gerilmiş deriler, omuza asmak için kaytandan meydana gelmektedir. davulun iki yüzü arası yani, silindir kasnağın yüksekliği XVI. Ve XIX. Yüzyıllar arasında bir hayli fazla iken sonraları bu yükseklik giderek azalmış ve bugünkü formunu almıştır. Bir tokmak ve bir ince çubuk ile çalınır. Usul vuruşlarında tokmak genellikle düm'leri, çubuk ise tek'leri vurur.

Davul'un özelliklerinden birisi de çalındığı zamana göre adlandırılmasıdır. Örneği: Bir kale fethedildiği zaman çalınan davul'a tabl-ı beşaret "müjde davulu" savaşta geceyle birlikte askerin dağıtılmasını ve birbirinden ayrı düşmesini önlemek için çalınan davula tabl-ı asayiş "dinlenme davulu" savaşın başladığı an çalınan davula cenk tabl-ı veya saf tabl'ı adları verilmiştir.

NAKKÂRE: mehterin vurma sazlarından biri olan Nakkâre'nin bulunuşu hakkında kesin bir bilgi yoktur. İsim kökü Arapça'daki nakr'-vurma kökünden gelmektedir. Tekkelerde çalınan türüne "kudüm" esnaf mehterlerince çalınmasına ise "çifte nâra" adı verilir.

Üzerlerine deri gerilmiş iki bakır kâse ve onlara vurarak ritmik ahenk çıkaran iki değnekten ibarettir. Biri diğerinden biraz daha küçük olan bu kâseler büyüğü üste gelecek şekilde sol kol ile sol omuz arasında taşınır. Usul vuruşlarında düm'ler sağ el ile büyük kâseye, tek'ler ise hem sol ve hem de sağ el ile küçük kâseye vurularak çalınır.

Nakkâre önceleri atlı yürüyüşlerde nakkârezen'in atının eğer önüne iki yana asılarak, yaya yürüyüşte bele asılarak, durarak çalışlarda bağdaş kurularak yerde çalınmıştır. Bugün ise omuzda çalınmaktadır.

KÖS: Kûs, köbürge, kûs-i hâkâni diye de adlandırılan kôs, muhtemelen bakırdan yapılan altı dar, üstü geniş büyük bir kâse ile üzerine gerilmiş deve derisi ve çalmaya yarayan tokmaklardan meydana gelir. Kisler büyüklüklerine göre hayvanlar üzerinde taşınmıştır. Küçük olanlar at üzerinde biraz daha büyükler deve üzerinde, en büyükler ise fil üzerinde taşınmışlardır. Buna göre at kôsü, deve kôsü ve fil kôsü diye büyüklük yönünden de sınıflandırılmışlardır. Savaşlarda düşmanın moral gücü üzerinde geniş ölçüde çıkardığı seslerle zayıflatıcı etkisi olan kôsler, daima sancakla beraber olmuştur. Sancağın gitmediği veya bulunmadığı yerde kôs de bulunmamıştır. Kôsler usul vurmak yönünden çok zayıf olmasına rağmen etki ve ifade yönünden mehterin en güçlü sazı olmuştur.

DEF: Def genellikle esnaf mehterlerinde kullanılan bir çalgıdır. Bugün halen eski devirlerden gelen bir alışkanlıkla Anadolu'da düğün ve eğlencelerdeki müzik toplulukları tarafından kullanılmaktadır. Esnaf mehterlerin de kullanılmış olduğunu eski alayları ve saray düğünlerini gösteren minyatürlerden öğrenmekteyiz.

7-8 cm. Genişliğinde bir ağaç kasnak ve bir yüzüne gerilmiş deriden meydana gelir. Kasnak üzerine açılan yarıklara deriye paralel olarak yerleştirilmiş madeni pullar vuruşlarda çeşitli ses çıkarılmasını sağlar. El ile derile vurularak çalınan def, daha ziyade eğlence ve oyun havalarının geçerli bir sazıdır.

ZİLLER VE ÇINGIRAKLAR:

ZİL: Çeng, Zenç adları ile de anılan Zil, Türk Müziğinde bin yılı aşkın bir zamandanberi kullanılan müzik aletidir. Bugün bakır ve kalay karışımından yapılan ziller ortadan dışa doğru kabarıp yayvanlaşan tam daire şeklindedir. Ellerle birbirine çarpılarak elde edilen ses uzun bir rozonans devresi verdiği için keskin ve devamlıdır. Çarpışın kuvveti sesin de kuvvetli ve daha çok tınlamalı çıkmasını sağlar.

Önceleri ziller dövme bakırdan yapılmıştır. Bilhassa tekkelerde çalınan ve Hafîle denilen küçük ziller bu yolla yapılmışlardır. Zillerin

çalınması çalış şekline göre adlandırılır. Dik çalış, yatık çalış, üst ve alt uçları dokundurarak çalış ve Halîlevî çalış zil çalışları içinde en belli başlılarıdır.

Ziller daha sonra XVIII. Yüzyılda Avrupalılar tarafından da alınarak bando ve orkestralarda kullanılmıştır. Bugün müzik ve enstrümanlarla ilgili Batı kaynaklarında zillerden “CİMBALES TURQUES – Türk Zilleri” diye bahsedilmektedir.

CEVGAN: Cevgân, bir ince değneğin uçta çatallaştırılmış ve bu çatalların ucuna zincirlere bağlı çingıraklar asılmış şeklidir. Osmanlılar zamanında değnek kısmı gümüşten yapılan cevğânlar, el ile aşağı yukarı hareket ettirmek suretiyle çalınır. Çingırakların kendi sesleri ile birbirlerine çarpmalarından doğan sesler belirli bir ahenk sağlar. Bu ahengin elde edilmesi zamanla elde edilen meleke ve ustalıkla olmaktadır. Bugün cevğân çalanlar saz ve söz eserlerinin çalınması sırasında cevğânla usul tutmaktadır.

Osmanlılarda, iç oğlan başçavuşunun cevğânı ayrı bir özellik taşımış ve bu cevğânın vezirin oda kapısı üzerindeki perdeye asılması içerde gizlilik taşıyan bir görüşmenin yapıldığına işaret sayılmıştır.

NEVBET VE DUA

NEVBET'İN ANLAMI: Kelime anlamı olarak Doğu musikisinin bir kolu olan NEVBET, mehterin müzikte uyguladığı san'at şeklidir. askerî musiki ve oda müsikisi olarak iki bölümde incelenir. mehterin uygulaması birinci bölümde görülmekle beraber XVIII. Yüzyılın ilk yarısından itibaren oda musikisi uygulamaları da görülmüştür. Bu uygulamanın sonucunda ise “ince mehter” deyimi ortaya çıkmıştır.

Nevbet, Türk Tarihinde yüzyıllar boyunca bir olay, bir oluş ve bir hareketi zaman içerisinde topluma bildiren kutsal bir saygı çağrısı olmuştur. İlk Türk Devletlerinde Hakan otağlarında vuruluşundan, Osman Gazi'nin ayakta dinlediği ilk nevbet'e; savaşırlara çağrıdan, zafer müjdecisi nevbet'lere değin hep aynı anlamı taşımıştır. Sonuç olarak nevbet, kutsallık ve yüceliğin müzikle anlatımında en güzel ve en anlamlı bir anlatım şeklidir denilebilir.

NEVBET VURMA USULÜ: Nakkârezen başı ağanın meydana gelip sofyan usulünde üç defa nakkâreye vurması ile mehterân toplanır. Bu vuruş nevbet Nizamına davet şeklidir. Bir daireye yakın şekilde sıralanan mehterler şu sıraya uyarlar: Sağ başta çorbaşı ve yanında zırhlı muhafız ve* kırmızı

sancak ile bir kısım Tuğ, daha sonra Cevgâniler- Okuyucu, Zurnazenler, boruzenler, Nakkârezenler, Zilzenler ve davulzenler sıralanır. Arta kalan Tuğlar ile Yeşil Sancak dairenin sol başında yer alır. Bağımsızlık sembolü olan Kös ve Ak Sancak ise sıraya girmeyip bir saygı ifadesi olarak dairenin ortasında yer alır.

Mehterân nevbet nizamına geçtikten sonra, aynı zamanda Baş mehter Ağa olan davulzen Baş Ağa davula vurarak Gülbank'çıyı davet eder. Gülbank'çı genellikle Cevgâniler arasından seçilen gür sesli bir okuyucu olur. Bu çağrı üzerine yerinden bir adım ileri çıkan Gülbank'çı baş keserek verdiği saygı selamından sonra:

“-Vakt-i Sürur-u safâ, mehterbaşı Hey, Hey!..” diye bağırır ve aynı saygılı duruş içerisinde bir adım gerileyip yerine geçer. Bunun üzerine mehter Baş Ağa ağır ve vakur bir yürüyüşle takımın ortasına gelerek:

“-Merhabâ. Ey mehterân” diyerek sağ eli göğsünde, hafifçe eğilip selam görevini yerine getirir. mehterân da aynı vücut hareketi ile:

“-Merhabâ. mehter Baş Ağa!” Diyerek selama karşılık verirler. Bu seremoniden sonra mehterbaşı “Hasdur: nevbet'e Selâ- Hazırol: nevbet'e çağrı” komutu ile mehterânı esas duruşa geçirir ve hemen sonra “-Der faslı (Rast, Uşşak vs.gibi makamlardan birini veya çalınacak marşın adını) diyerek bildiri komutunu verir. Bundan sonra da mehteran “Haydi, Yallah. (-Haydi, Ya, Allah) Başlama komutu ile nevbet icrasına geçerler. nevbette okunacak ve çalınacak parçalar sona erince Gülbank denilen mehter duası okunur. Duanın bitirilmesiyle birlikte gür sesli bir okuyucu tarafından “-Nasrun min Allahi ve fethun karib. Vebeşşiril mü'minin.” Âyeti okunur. Daha sonra bütün vurma sazların şiddetli vuruşları arasında mehterânın yüksek tonda başlayan Allah âvâzeleri pes perdeye iner ve bütün mehteran yüksek sesle üç defa hep bir ağızdan “Yektir Allah” diye bağırarak nevbete son verirler.

NEVBET DUASI –Gülbank-

İslam dininin belli başlı törenlerinden biri olan ve her kapının anahtarı olarak nitelendirilen dua'nın mehterde özel bir yeri vardır. İki bölümden oluşan mehter duasının birinci bölümünde önce Allah sonra Hz.Muhammed yücelendikten sonra bütün müslümanların sıhhat ve selameti ile orduların zaferleri için dileklerde bulunulur. İkinci bölümde ise cesaret ve kahramanlık

övgülerinden sonra, sefere çıkacak, din ve devlet için çarpışacak mücahid'e uğurlama anlamında hayırlı dileklerde bulunulur.

İki tür mehter duası vardır. Birincisi normal günlerde nevbetlerden sonra yapılan ve Eyyâm-ı Âdiye Gülbank'ı adı verilen mehter duası, ikinci ordunun sefere çıkışlarında ve savaş sırasında yapılan Cenk Gülbank'ı denilen mehter duası.

EYYÂM-I ÂDİYE Gülbank'I

Allah, Allah. Celîl-üc cebbâr- Mu'in-i settâr. Hâlik-ul leyl-u ve'n nehâr.-Lâyezâl, zülcelâl, birdir Allah. Anın birliğine, Resul-ü Enbiyâ Peygamberimiz Cenâb-ı Ahmed-i, Mahmud-u, Muhammed Mustafa. Âl-i Evlâd-ı Resul-ü Müctabâ İmdâd-ı Ruhaniyyetine. -Bilcümle âlem-i islâmın sıhhat-u selâmetine. - Eb'ul Fath vel megazî Fatih Sultan Mehmed Han hazretlerinin avn-i inâyetine. - Aziz Cumhuriyetimizin beka-u temadisine.- Ordularımızın devam-ı Muzafferiyetine. - Üçler, yediler, kırklar, göçenler demine devrânına hû: diyelim Hûuu.

Eli kan, kılıcı kan, sinesi üryan, ciğeri püryan. Meydân-ı Şehadette Allah yoluna revan. Kahrımız, gazabımız düşmana ziyan. Adû'dan korkmadık, korkmayız hiçbir zaman. Kur'an da zafer vaad ediyor hazret-i Yezdân. Uğrun açık olsun Serdâr-ı Mücâhid. Hüdâ kılıcını keskin eylesin ömrünü gün gibi bedfd. Fahr-ı Âlem-i hoşnud ettin. Hak, gazâ-yı ekberin etsin mübarek ve safd.

Nasrunmin Allah ve fethun karîb ve beşşirül Mü'minin.

CENK Gülbank'ı

Euzübillah, Euzübillah. Hüdâya şükr-ü bîhad. Lâ ilâhe illallah. El Melîk-ük Hakk-ul mübîn, Muhammed'ün Resullallah. Sadık'ül va'd-ül emîn. İna Fetahnâleke Fethan mübîna. Ve yensurekallâhü nesran azizâ. Ey padişah-ı halifetullah, al islâm-ı alayke avnullah. Sensin haris-i din-i mübin. Haris-i şeriatullah. Uğrun açık olsun ey Padişahım. Ömr'ü ikbalin mezfd. Hüdâ kılıcını keskin eylesin, nûr-u şan satvetini gün gibi bedfd. İşte furkan-ı adalet, işte seyf-i şeriat. Tahtegân-ı mülkünü eylesin ta haşre kadar medfd ruh-i pak. Fahr-ı Âlem-i hoşnud ettin. Hak gazâ-yı ekberin etsin mübarek ve said.

-Duanın ikinci bölümü eyyâm-ı âdiye gülbankında olduğu gibidir.-

Bugün Askerî Müze’de vurulmakta olan nevbetlerde çekilen gülbank günün şartlarına ve anlamına uygunluğu nedeniyle birinci tür olan Eyyam-ı Âdiye gülbankıdır. Cenk gülbankı mehterin resmi görevinin sona erdiği 1826 tarihinden sonra yalnızca I.Dünya Savaşı sıralarında çok ender olarak söylenilmiş, Cumhuriyet döneminde ise tamamen kaldırılmıştır. Cumhuriyet döneminde sembolik ve kültürel anlamda yaşatılan mehterde Eyyam-ı Adiye gülbanklarının 2. bölümüne yukarıda da görüleceği üzere “Aziz Cumhuriyetimizin Beka-u Temadisine, Ordularımızın Devam-ı Muzafferiyetine” ifadeleri eklenmiştir.

BUGÜN İCRA OLUNAN ESERLER

Mehterde kuruluşundan itibaren genellikle Türk kahramanlığını öven, zaferlere işaret eden ve özellikle de dinlenildiği zaman orduyu ve askerleri galeyana getirerek savaşıma arzusunu yükselten eserler icra olunmuştur. Bu eserlerin güfte ve bestelerinde daima din için, devlet için, millet için cihad etme gazi veya şehit olma temaları ön plana çıkarılmıştır. Mehter savaş öncesi çaldığı bu eserlerle bir yanda Türk orduları için savaşı kutsal bir ortama taşıırken düşman yönünde korku verici ve moral bozucu psikolojik bir güç yaratmıştır.

Bugünkü yaptığımız tespitlere göre mehterde icra edilen eserler tarihsel açıdan en fazla XVI. ve XVII. Yüzyıllara kadar inebilmektedir. Bunlar içersinde sahibi bilinmeyen Nevâ makamında hücum marşı, Meragâh Abdülkadir’e ait Âmed Nesim-i, Solakzade’nin Rast peşrevi, XVIII.Yüzyılda bestelenmiş Evliya Çelebiye ait Yeniçeri marşı, Yusuf Paşa’nın Neveser peşrevi sayılabilir. XIX. ve XX. Yüzyılda Zekai Dede, Tanburi Emin Ağa, Dede Efendi, Abdi Efendi, Tanburi Osman Bey bunları takiben Lem’î Ath, Şemseddin Ziya Bey, Sadeddin Kaynak, Tatyos Efendi, Tanburi Cemil, Bimen Şem, Refik Fersan, Münir Nureddin Selçuk gibi tanınmış musikişinasların eserleri ile anonim folklorik müzik eserlerine de yer verilmiştir. Hatta Cumhuriyet döneminden sonra sembolik olarak yaşatılan mehterde yazılı bir kural olmamakla beraber mehter Başı olabilmek için mutlaka mehterde icra edilebilecek bir eserin bestakârı olmak kaydı töresel olarak öngörülmüştür.

Mehterde musikisinde bir yanda hamasi veya kahramanlık havaları icra olunurken diğer yanda toplumun duygularına yer veren toplumda önem kazanmış olayları işleyen eserlere de yer verilerek onu toplumsallaştırmak amacı da güdülmüştür.

Mehter musikisi, gerek musikide uygulanan usuller, makamlar ve gerekse müzikoloji yönünden başlıbaşına incelenmesi gereken bir konudur. Günümüzde bu konuda en detaylı araştırma Sayın Haydar Sanal tarafından yapılmıştır.

MEHTER MARŞI
(Mehterhane-i Hâkânî Harp Marşı)

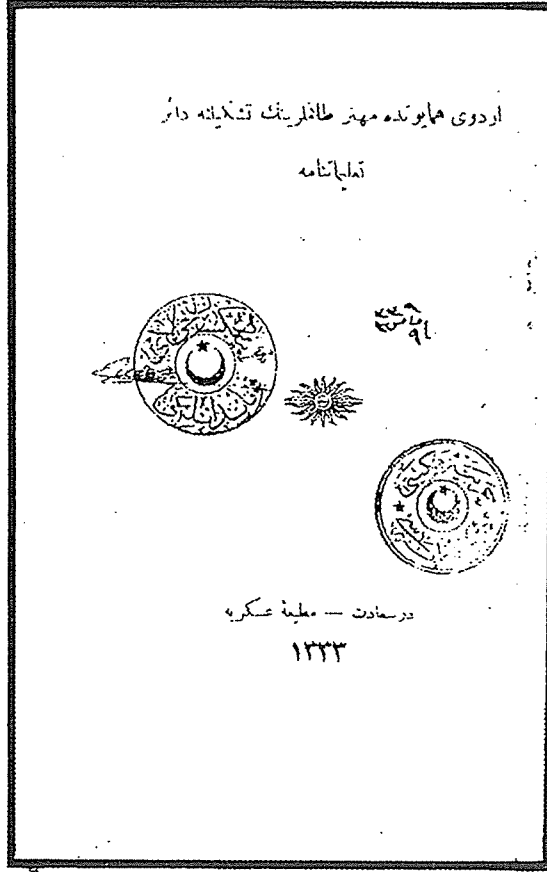
Beste: İsmail Hakkı Bey
Güfte: Ahmed Muhtar Paşa

Gâfil ne bilir neşve-i pür şevk-i vegâyı
Meydân-ı celâdetteki envâr-ı sefâyı
Meydân-ı gazâ aşk ile tekbirler alınca
Titretti yine rûy-i zemin arş-ı semâyı

Allah yoluna cen edelim, şân alalım şân
Kurân'da zafer vâdediyor hazret-i Yezdân

Farz eyledi Hallâk-u cihân harb-I cihâdı
Hep cenk ile yükselmede ecdâdımın adı
Dünyaları feth eyleyen ecdâdımız elhak
Âdil idi hıfz eyler idi hakk-ı ibâdı

Allah yoluna cenk edelim, şân alalım şân
Kurân'da zafer vâdediyor hazret-i Yezdân

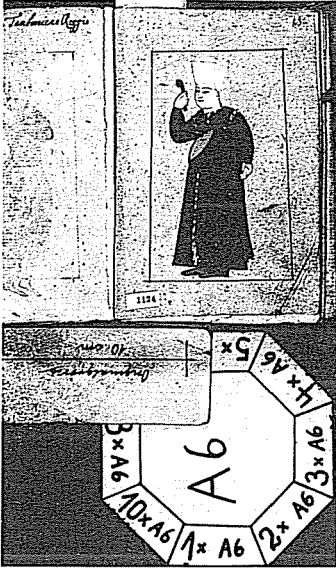


Ordu'yu Hümâyûn'da Mehter Takımlarının
Teşkiline dair talimatname
Dersaadet-Matbaa-i Askeriye
1333 (1917)
(1908 sonrası Enver Paşa tarafından mehterin
tabur seviyesine kadar kurulmasına ve teşkilâtlanmasına
ilişkin talimatnamenin kapağı)

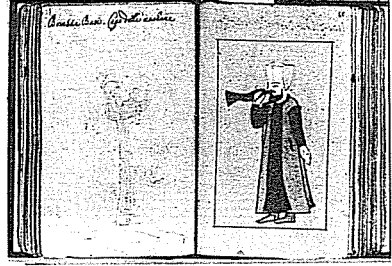
MEHTER MARŞI

The image displays a musical score for 'MEHTER MARŞI' in a single staff. The score is written in 2/4 time and consists of ten lines of music. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, rests, and bar lines. The key signature is one sharp (F#), and the piece concludes with a double bar line and repeat dots. The music features a mix of eighth and sixteenth notes, often beamed together, and includes some longer note values with stems.

A musical score consisting of seven staves. The first six staves contain musical notation in a single system. The notation includes various note values (quarter, eighth, and sixteenth notes), rests, and slurs. The key signature is one flat (B-flat). The first staff begins with a treble clef and a B-flat key signature. The second staff continues the melody. The third staff features a measure with a whole rest. The fourth staff includes a measure with a whole note and a slur. The fifth staff continues the melodic line. The sixth staff concludes the system with a double bar line and a fermata. The seventh staff is a blank musical staff with a treble clef and a B-flat key signature, serving as a continuation or a placeholder for another system.



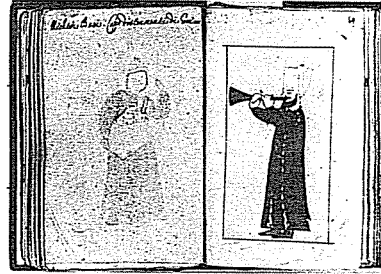
Resim 1. Berlinde bulunan eski bir elyazmasında Nakkârezen XVII. yüzyıl



Resim 2. Aynı el yazmasında boruzen



Resim 3. Aynı el yazmasında davulzen



Resim 4. Aynı el yazmasında zurnazen



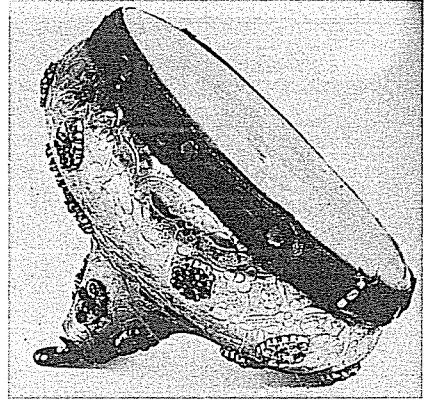
Resim 5. Aynı el yazmasında zilzen



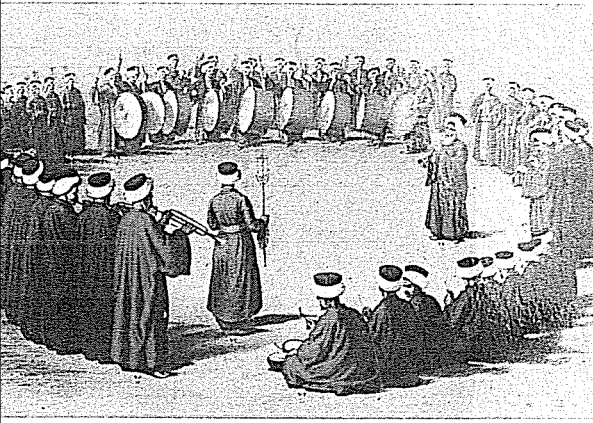
Resim 6. Aynı el yazmasında köşzen



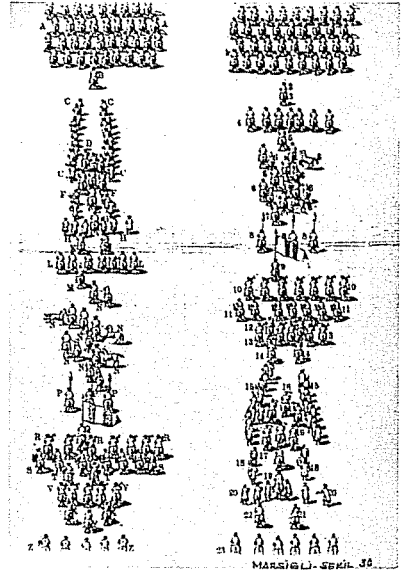
Resim 7. Ferik Ahmed Muhtar Paşa Mehter ek olarak kurduğu tarihi birlik ile Topkapı sarayında



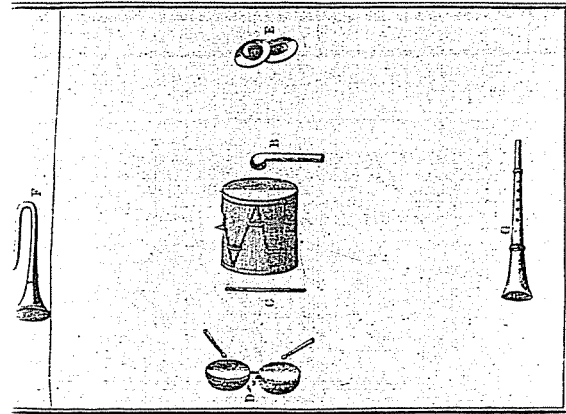
Resim 8. Berlinde bulunan bir tabılbaz (av davulu)



Resim 9. Arifi Paşa albümünde Mehterhane



Resim 10. Kont Marsigli'ye göre ordu yürüyüşünde Mehterler - XVIII. yüzyıl RVT harfleri ile boruzen ve nakkâreler, 19 numarada köşzen, 16 numarada davulzenler resmedilmiş



Resim 11. Kont de Marsigli'ye göre mehter enstrümanları



Resim 12. 1915'lerde Askeri Müzede satışı yapılan „Mehterhane-i Hakani Notaları“ föyünün kapağı



Resim 13. Mahmut Şevket Paşa'nın kıyafet-i askeriyesinde Mehter Enstrümanları ve Çevganibaşı



Resim 14. Minyatürlerde XVIII. yüzyılda Mehter



Resim 15 1952 de kurulan ilk mehterden bir görünüm

BİBLİYOGRAFYA

- AHMED CEVAD – “Tarih-i Askerî-i Osmani” Paris, 1882
AHMED RASİM – “Osmanlı Tarihi” İstanbul, 1326
CELALZADE, Mustafa – “Tabakât-ül Memalik ve Derecad-ül Mesalik” İstanbul, 1937
DANIŞMAN, Zuhuri – “Koçibey Risalisi” İstanbul, 1972
EREN, M.Ali – “Mehter Tarihi ve Marşları” İstanbul, 1959
ERGİN, Osman – “Türkiye Maarif Tarihi” İstanbul, 1939
EVLİYA ÇELEBİ – “Seyahatname” İstanbul, 1984
GAZİMİHAL, Mahmud Ragıp – “Türk Askerî Muzıkları Tarihi” İstanbul, 1955
MAHMUD ŞEVKET PAŞA – “Osmanlı Teşkilat ve Kıyafet-i Askerîyesi” İstanbul, 1325
MEHMED NEŞRİ – “Kitab-ı Cihannüma (Neşri Tarihi)” Ankara, 1957
PAKALIN, Mehmed Zeki – “Tarih Deyimleri Sözlüğü” İstanbul, 1993
SANAL, Haydar – “mehter musikisi” İstanbul, 1964
TEZBAŞAR, Ahmed – “Mehter Tarihi, Teşkilatı ve Marşları” İstanbul, 1975
ÜNGÖR, Ethem – “Türk Marşları” Ankara, 1966